

ȚESTE DUMNEZEU
UN MÔNSTRU
MØRAL?

SĂ ÎL ÎNȚELEGEM
PE DUMNEZEUL
VECHIULUI TESTAMENT

PAUL CØPAN

ORADEA
2019

Fiului meu, Peter,
cel cu mult umor de calitate
și iubitor de conversații serioase,
care este pentru mine și pentru mulți alții
o sursă de binecuvântări abundente
din partea lui Dumnezeu.

CUPRINS

Introducere 9

Partea 1: Neo-ateismul

1. Cine sunt noii atei? 15
2. Noii atei și Dumnezeuul Vechiului Testament 22

Partea 2: Dumnezeu: un stăpân bun sau un monstru moral?

3. Apetit uriaș pentru laude și jertfe?
Aroganță sau smerenie divină? 29
4. Mânie monumentală și gelozie regală? Cum să-L înțelegem
pe Dumnezeuul Legământului 38
5. Abuz asupra copiilor și hărțuire?
Căile lui Dumnezeu și jertfirea lui Isaac 47

Partea 3: Viața în Orientul Apropiat și în Israelul antic

6. Înțelepciunea veșnică a lui Dumnezeu?
Pași progresivi pentru inimile împietrite 65
7. Ciudățenia omniprezentă a Bibliei?
Mâncare cușer, legi trăsnite? (I) 81
8. Ciudățenia omniprezentă a Bibliei?
Mâncare cușer, legi trăsnite? (II) 93
9. Barbarie, legi crude și alte crime imaginare? Înțelegerea
pedepselor și a altor realități aspre din perspectiva lor
originală 103
10. Misoginism? Femeile în Israel 121
11. Prețul miresei? Poligamie, concubinaj și alte probleme
asemănătoare 133
12. Mandat pentru trafic de ființe umane ca echipament
agricol? (I) - Sclavia în Israel 150
13. Mandat pentru trafic de ființe umane ca echipament
agricol? (II) - Texte dificile despre sclavie 164
14. Mandat pentru trafic de ființe umane ca echipament
agricol? (III) - Sclavia în Noul Testament 184
15. Masacru general și epurare etnică? (I)
Uciderea canaanitilor 194

- 16. Masacru general și epurare etnică? (II)
Uciderea canaaniților 208
- 17. Masacru general și epurare etnică? (III)
Uciderea canaaniților 229
- 18. Rădăcina tuturor relelor?
Instigă religia la violență? 245

PARTEA 4: Despre întemeierea moralității

- 19. Moralitate fără un Dumnezeu legiuitor?
Temelia divină a binelui 259
- 20. „Am renunțat la acest Dumnezeu (Nu-i așa?)”:
Isus, Împlinitorul Vechiului Testament 267
- Întrebări pentru studiu/discuții 277
- Note 291

INTRODUCERE

A bordarea eticii Vechiului Testament este o mare provocare. Pe lângă faptul că trebuie acoperit un material vast, Orientul Apropiat antic este foarte ciudat pentru noi – ba chiar dintr-o altă lume! Ca să înțelegem lumea aceea și unele texte din Vechiul Testament, sunt necesare câteva discuții introductive.

Etica Vechiului Testament este un subiect fierbinte, care provoacă tot felul de reacții: uimire, confuzie, mânie, ostilitate. De aceea, am simțit nevoia unei cărți accesibile și nu prea voluminoase pe această temă. Deși am scris câteva lucruri despre etica Vechiului Testament în diferite cărți și articole, am dorit nu numai să extind temele abordate atunci, ci și să adaug mai multe materiale noi. Astfel, împușc doi iepuri deodată – nu doar că discut un subiect dificil, ci folosesc și noul ateism ca trambulină pentru discuție.

Întrucât am conceput cartea aceasta la un nivel rezonabil de înțelegere,¹ mi-am propus să recurg la cât mai puține note de subsol, dar n-am reușit, căci, dată fiind natura subiectului, n-am vrut să pară că fac afirmații fără justificare academică! În acest context, îngăduiți-mi să adaug că analiza mea urmează cu grijă studiile erudite ale unor cercetători renumiți ai Vechiului Testament. Mulți dintre ei au o concepție înaltă despre autoritatea Scripturii, dar alții, nu. Perspectiva acestei cărți reprezintă *un amplu acord general* asupra principalelor probleme pe care le abordez. Lumea și literatura Vechiului Testament au partea lor de obscuritate și mister. Așadar, deși s-ar putea să-i citez pe cercetătorul X și pe cercetătorul Y în legătură cu o idee sau alta, este posibil ca cercetătorul Z, la fel de renumit, să nu fie de acord cu ei (și cu mine!). Într-o asemenea situație, nu voi divaga, detaliind toate argumentele pro și contra ale tuturor părților referitoare la subiectele etice din Vechiul Testament

pe care le discut. Scopul meu principal este să îmi bazez munca pe o erudiție serioasă și credibilă, care oferă explicații plauzibile și rezonabile și unghiuri ce prezintă soluții și răspunsuri utile la problemele etice complicate din Vechiul Testament.

O altă problemă esențială este relevanța Vechiului Testament pentru lumea de azi. Voi menționa uneori cum se aplică Vechiul Testament creștinilor (sau nu se aplică), deși nu voi intra în prea multe detalii. Spre deosebire de Israelul național, poporul lui Dumnezeu – noul și adevăratul Israel – este o biserică interetnică, cu cetățenie cerească. Dar cetățenia aceasta cerească trebuie să aibă și aplicabilitate pământească. Ūcenicii lui Cristos trebuie să trăiască aici și acum potrivit valorilor Împărăției lui Dumnezeu: să fie sare și lumină și să facă binele. Crediința creștină are implicații pentru lumea aceasta. Dacă nu are, atunci nu este credință creștină, ci mai degrabă gnosticism detașat care ignoră cultura și, în ultimă instanță, neagă realitatea.

Poporul lui Dumnezeu nu mai este Israelul etnic, național, al cărui patrie se găsește în Orientul Mijlociu. Așa cum spune foarte clar Noul Testament, comunitatea creștină interetnică este adevăratul popor circumcis în Cristos, al cărui cetățenie este în Cer și care stă într-o relație nouă cu legea mozaică. Legea este parte a moștenirii și a înțelegerii noastre de sine, chiar dacă un segment substanțial din ea nu se mai aplică direct poporului lui Dumnezeu.

Alții au pledat în mod convingător că Vechiul Testament trebuie să aibă impact asupra creștinilor: Christopher Wright, William Webb, John Goldingay, Gordon Wenham, Richard Hess și alții. Așadar, pe parcursul cărții voi face trimiteri la ideile și cărțile lor.

Sper și mă rog ca această carte să răspundă unei nevoi vitale a comunității creștine, care de multe ori e tulburată și uneori chiar paralizată de textele dificile din Vechiul Testament. Pentru a facilita „digestia” acestui material, am inclus la sfârșitul cărții un ghid de studiu pentru discuțiile în cadrul grupelor de școală duminicală pentru adulți, de studiu biblic și de studenți.

Aș vrea să le mulțumesc în special lui Richard Hess, Richard Davidson, Tremper Longman, Jerome Walsh, Daniel Hays și John Goldingay pentru comentariile lor. Le sunt recunoscător pentru remarcabila bunătate creștină cu care mi-au răspuns – uneori foarte în amănunt – e-mailurilor pe care le-am trimis în ultimul an și ceva.² Îi mulțumesc de asemenea lui Barna Magyarosi că mi-a oferit

un exemplar al disertației sale despre „războiul sfânt”. Mulțumesc și colegului meu Nathan Lane pentru comentariile folositoare aduse manuscrisului acestei cărți.

Un mulțumesc frumos editorului meu Bob Hosack de la Baker pentru prietenia lui de-a lungul anilor și editoarei de proiect Wendy Wetzel pentru munca și amabilitatea ei, în ciuda actualizărilor și corecturilor intempestive pe care le-am adus mereu manuscrisului. Ca întotdeauna, multe mulțumiri soției mele, care mă încurajează și mă susține mereu într-un mod atât de minunat, precum și copiilor; bucuria pe care mi-o aduc este imensă.

Partea întâi
NEO-ATEISMUL

I

Cine sunt noii atei?

În februarie 2007 am fost unul dintre vorbitorii plenari la Greer-Heard Forum, o conferință anuală ce se ține la New Orleans. În anul acela, tema forumului a fost „Viitorul ateismului”.³ Unul dintre principalii vorbitori de partea creștinismului autentic a fost teologul britanic Alister McGrath. Un vorbitor autentic împotriva creștinismului a fost Daniel Dennett, evoluționist și specialist în filosofia minții la Universitatea Tufts.

Atunci am întâlnit pentru prima dată un reprezentant al „noului ateism”. Eu și soția mea ne-am bucurat să discutăm cu Dan în timpul meselor și, întrucât camera lui era vizavi de a noastră, am interacționat și pe parcursul altor activități din acel sfârșit de săptămână. Dan este un partener de discuție antrenant și hazliu, un „suflet al petrecerilor” foarte plăcut. Fața și barba lui de Moș Crăciun contribuie de asemenea la atmosfera de veselie pe care o degajă.

Ca „ateu nou” în zilele noastre, Dan este unul dintre cei mai vânduți autori de cărți ce neagă existența lui Dumnezeu. Cățiva l-au numit unul dintre cei „patru călăreți” – împreună cu Richard Dawkins, Sam Harris și Christopher Hitchens – ai apocalipsei noului ateism. Dar ce este atât de *nou* în noul ateism? Oare ateismul nu există încă din Antichitate? Ba da. De exemplu, promotorul plăcerilor, Epicur (341-270 î.Hr.), și admiratorul lui de mai târziu, Lucrețiu (94-54 î.Hr.), au fost materialişti, adică au crezut că nu există nimic în afară de materie, că zeii – dacă există – sunt irelevanți și că, după ce moare, omul dispare definitiv.

În istoria mai recentă, peisajul filosofic modern și contemporan s-a îmbogățit cu atei „mai noi” – de la Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Jean-Paul Sartre și Bertrand Russell până la Thomas Nagel, John Searle, Keith Parsons, Graham Oppy și William Rowe. Ateismul este, fără îndoială, viu și mișcător. Așa cum vom vedea, atei noi adaugă, să spunem așa, „sare și piper” la discuțiile despre Dumnezeu.

Noua față a ateismului

În ochii multora, credința creștină are o problemă de imagine. Multe persoane care nu merg la biserică s-au decuplat de la „creștinism” – dar nu neapărat și de la Isus. Aceștia nu le place religia politizată din America, împreună cu ceea ce ei consideră a fi aroganța, ipocrizia, spiritul critic și deconectarea creștinismului de la lumea reală.⁴ Percepțiile celor din afara Bisericii nu sunt, evident, foarte corecte, dar de multe ori ele pot să aducă îndreptarea necesară, care să-i ajute pe credincioșii declarați să se conformeze învățăturilor lui Isus, Domnul lor.

În special din cauza atacurilor teroriste asupra Pentagonului și Turnurilor Gemene din 11 Septembrie 2001, noii atei au profitat de răul făcut „în numele religiei” ca să murdărească dintr-o singură mișcare tot ce e religios. (Sigur, „religia” este în mod notoriu greu de definit, dar noii atei nu fac distincții de nuanță.) Neo-ateii călăresc pe creasta noului val, capitalizând de pe urma statutului „post-creștin” tot mai accentuat al Occidentului. Opoziția din ce în ce mai îndrăznească față de credința creștină pune creștinismul în aceeași categorie cu islamul radical. Noii atei sunt noul public, fața populară a ateismului – subiect ce pare că nu se mai restrânge la turnul de fildeș al academicienilor.

Aceasta nu înseamnă că noii atei au convins pe toată lumea. Potrivit eminentului sociolog Rodney Stark,⁵ noii atei apar foarte des în media și au produs câteva bestselleruri. Mulți au interpretat aceasta ca semn că mulți americani sunt pregătiți să renunțe public la Dumnezeu. Totuși, pentru cei mai mulți oameni, a spune că nu au o religie înseamnă doar că nu au o biserică – nu că sunt nereligioși. Numărul ateiilor din America a rămas relativ constant în istoria recentă. Conform unui sondaj Gallup, 4% dintre americani s-au declarat atei în 2007 – același procent ca în 1944! Zvonurile

despre moartea lui Dumnezeu sunt exagerate. Iar dacă ne uităm la lumea neoccidentală, un număr record de oameni trec la creștinism. Credința creștină este mișcarea cu cea mai rapidă de creștere, însoțită adesea de semne și minuni, așa cum a dovedit foarte competent istoricul Philip Jenkins de la Universitatea Penn State.⁶

Atât printre ateii cât și printre teiști, există un oarecare consens în legătură cu argumentele noilor ateii. În primul rând, deși aceștia pun accentul pe raționalitatea rece, științifică, în realitate se exprimă nu doar cu pasiune, ci chiar cu mânie. Rodney Stark îi caracterizează astfel: „ateii mândri și remarcabil de obraznici”. Gânditorul creștin Michael Novak, autor al unei cărți foarte interesante, *No One Sees God (Nimeni nu Îl vede pe Dumnezeu)*, comentează despre scrierile noilor ateii: „toate aceste cărți sunt într-o defensivă ciudată – de parcă n-ar fi un semn de victorie, ci mai degrabă de disperare.”⁷

Dennet tinde să fie mai reținut în criticile aduse religiei. El crede că încă nu s-a răspuns la întrebarea dacă binefacerile religiei depășesc neajunsurile ei – spre deosebire de alți ateii noi, care insistă că religia este fără excepție *periculoasă*. Dar chiar și așa, el nu discută întotdeauna nepărtinitor cu oponenții, citând selectiv.⁸ Și a caracterizat mințile înclinate spre ateism ca fiind „luminate” – cu o implicație nu tocmai măgulitoare pentru teiști!

Noii ateii au dreptate să sublinieze că ignoranța, imoralitatea și ipocrizia caracterizează credincioșii declarați din toate confesiunile. În Matei 7:15-23, Domnul Isus Însuși a avertizat în privința profeților falși decăzuți din punct de vedere moral; aceștia poartă blană de miel ca să-și ascundă launtru de lupi prădători. Ei se arată pioși în văzul lumii, dar în cele din urmă vor fi judecați ca „făcători de rele”. Situația aceasta este tragică, însă a fost anticipată de Domnul Isus și de mulți autori ai Noului Testament. Desigur, o persoană cu discernământ va admite că Domnul Isus nu poate fi învinovățit pentru abuzurile săvârșite de urmașii Lui declarați.

În al doilea rând, argumentele noilor ateii împotriva existenței lui Dumnezeu sunt surprinzător de slabe, semănând adesea mai degrabă cu punctele de vedere ale ateilor fără pretenții de la sate, decât cu argumentele unor academicieni consacrați. Noii ateii sunt de multe ori profund ignoranți în legătură cu ceea ce critică, și de obicei primesc cele mai multe aprobări și aprecieri din partea unor persoane lipsite de cunoștințe filosofice și teologice. Adevărat, ei folosesc eficient un amestec de emoție și retorică verbală, dar nu sunt renumiți pentru

raționamentul logic de la un capăt la celălalt. Argumentele lor împotriva existenței lui Dumnezeu nu sunt riguroase din punct de vedere intelectual – deși vor să dea impresia aceasta. Da, ridică unele întrebări importante în ce privește, de exemplu, problema răului, dar, din nou, argumentele lor sunt un colaj de înțepături retorice care nu formează un argument coerent. Chiar dacă au cunoștințe solide în anumite domenii (biologie și teoria evoluționistă, în cazul lui Dawkins și Dennett), dezamăgesc mult când argumentează împotriva existenței lui Dumnezeu sau a doctrinei creștine. Iar o verificare rapidă a documentației lui Dawkins arată că a petrecut mai mult timp pe Google decât în Biblioteca Bodleian a Universității Oxford.⁹

Jurnalistul Chris Hedges, câștigător al Premiului Pulitzer și autor al cărții *I Don't Believe in Atheists (Nu cred în ateii)*, cu siguranță că nu este un prieten al creștinilor conservatori. Dar îl critică pe Sam Harris pentru „atacul facil asupra unei forme a credinței religioase pe care o urâm cu toții”, precum și pentru „simplitatea copilărească și ignoranța în privința mersului lumii”. Creștinul poate să se alature pe bună dreptate dezaprobării manifestate de Hedges și de noii ateii față de „șovinismul, intoleranța, antiintelectualismul și auto-îndreptățirea fundamentalistilor religioși”, chiar dacă nu acceptă argumentele lor.¹⁰ Rodney Stark spune: „A te aștepta să înveți ceva important despre problemele teologice de la Richard Dawkins sau Daniel Dennet este ca și cum te-ai aștepta să înveți istorie medievală de la cineva care a citit numai *Robin Hood*.”¹¹

Da, este ușor să ataci cu emoție și sloganuri simpliste o caricatură. Așadar, din cauză că noii ateii adoptă o argumentație de tip „sătesc” față de noi, conversația decentă este dificilă. Mă uimește, totuși, că atâția oameni au fost escrocați intelectual de argumentele lor eronate și de retorica lor intimidantă.

Nu este nevoie să mă crezi pe mine. Ateul Michael Ruse, specialist în filosofia științei, spune că argumentele lui Dawkins sunt atât de slabe, încât îi e *rușine* să spună că e ateu.¹² Terry Eagleton, profesor de literatură engleză și de teorie culturală, îi critică aspru pe „Ditchkins” – nume compozit pe care îl folosește ca să-i desemneze pe Dawkins și Hitchens. El consideră că amândoi sunt lipsiți de profunzime și reprezintă greșit credința creștină: „vin invariabil cu caricaturi vulgare ale credinței religioase ce fac să se strâmbe până și